

FOTOGRAFIJŲ PARODA „DUBINGIAI. RADVILŲ TĖVONIJA“

2009 metai – Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose tūkstantmetis. Tokie jubiliejai verčia vėl apžvelgti valstybės istoriją, įvertinti ir įprasminėti svarbiausius tūkstantmečio įvykius, vietas, asmenis. Į šią seką patenka Dubingiai, Radvilos ir jų kapavietės atradimas XXI a. pradžioje bei perlaidojimas jubiliejiniais tūkstantmečio metais.

Fotografijų parodos „*Dubingiai. Radvilų tėvonija*“ atsiradimą lėmė ne tik Lietuvos vardo tūkstantmečio jubiliejus, bet ir siekis valstybės institucijų atstovams, akademiniai auditorijai bei plačiajai visuomenei pristatyti Dubingių piliavietės, Radvilų giminės istorijos ir atliktų mokslinių tyrimų, kurie buvo pradėti 2003 m. viešosios įstaigos „Kultūros paveldo akademija“, Vilniaus universiteto ir Lietuvos etnokosmologijos muziejaus pastangomis, rezultatus.

Fotografijos ir kita vaizdinė medžiaga bei aiškinamieji tekstai išdėstyti septyniuose stenduose. Fotografijose Dubingių piliakalnio vaizdai (Mariaus Jovaišos nuotraukos), evangelikų reformatų bažnyčios apsidė, bažnyčios pamatai (kasinėjimų metu ir po tvarkomųjų paminklotvarkos darbų), Radvilų palaikai, kiti bažnyčioje aptikti palaidojimai ir įvairūs kiti radiniai; Radvilų rūmų pamatai kasinėjimų metu bei po laikina stogine, rūmų pirmojo aukšto ir rūsio fragmentai, rūmų koklinės krosnies padas, rūmų ir kiti aplinkos radiniai; Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus vizito bei studentų archeolo-

ginės praktikos akimirkos. Stenduose taip pat eksponuota Radvilų herbas ir jų giminės genealoginis medis, Radvilų portretų ir antropologinės medžiagos palyginimas. Eksponuota ir Napoleono Ordos 1872 m. Dubingių piliavietės piešinio kopija.

Fotografijų paroda vyko Lietuvos Respublikos Vyriausybės rūmuose (2009 01 28–2009 02 13) ir Vilniaus universiteto Istorijos fakultete (2009 02 26–2009 04 24).

Dubingių piliavietė yra Molėtų rajone, Dubingių miestelyje, Asvejos ežero krante. Dabar tai didelis, apie 500 m ilgio ir iki 200 m pločio pusiasalis – kalva, seniau buvusi sala. Dubingių pilies svarbą kovų su Vokiečių ir Livonijos ordiniais metu mena ne tik bene didžiausias Lietuvos piliakalnis, kurio puiki strateginė padėtis leido užkirsti kryžiuočių puolimus link Vilniaus ir Trakų, bet ir tai, kad turime vos keletą piliakalnių, kuriuose Vytautas pastatė savo pilis ir fundavo bažnyčias, trumpam apsisistodavo, keldavo puotas, pasikviesdavo Lenkijos karalių.

Dubingių piliavietė yra vienas įdomiausių ir reikšmingiausių archeologinių, istorinių ir memorialinių kompleksų Lietuvoje, nes ji – vienas iš svarbiausių kovos su kryžiuočiais taškų, glaudžiai susijusi su faktiniais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovais – Radvilomis – ir yra šios garbinęs giminės laidojimo vieta (panteonas).

Šioje piliavietėje tebėra išlikę buvusių XVI–XVII a. Radvilų rūmų ir evangelikų reformatų bažnyčios griuvėsiai.

Dubingių piliavietės moksliniai archeologiniai tyrimai buvo pradėti 1939 m. Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus archeologų. Vėliau (1969, 1979 ir 1987 m.) taip pat vyko archeologiniai žvalgymai, tačiau jie buvo fragmentiškesni ir tik 2003 m. Vilniaus universiteto, viešosios įstaigos „Kultūros paveldo akademija“ ir Lietuvos etnokosmologijos muziejaus archeologai Albinas Kuncevičius ir Rimvydas Laužikas pradėjo nuoseklius Dubingių piliavietės mokslinius archeologinius tyrimus.

2003 m. archeologinių tyrimų metu buvo atidengtas Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios šiaurinės sienos pamatų fragmentas, nuvalytas bažnyčios apsidės pamatų viršus, aptikta 16 išlikusių griautinių kapų. Tais pačiais metais tirtas kultūrinio sluoksnio intensyvumas pietvakariame piliavietės pakraštyje ir užfiksuoti XV–XVII a. kultūriniai sluoksniai.

2004 m., tęsiant mokslinius archeologinius tyrimus Dubingių evangelikų reformatų bažnyčioje, buvo tikrinamas kultūrinio sluoksnio intensyvumas visoje piliavietės teritorijoje, atidengta Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios presbiterija, kurioje stovėjo altorius. Būtent čia 2004 m. buvo surasti antriniai palaidojimai, kurie labai aiškiai skyrėsi nuo kitų aptinkamų palaidojimų. Tai buvo grupinis palaidojimas – keleto asmenų kaulai tvarkingai sudėti į medinę dėžę (aptikta medienos liekanų). Atliekant išsamius antropologinius, istorinius ir ikonografinius tyrimus buvo patvirtinta, kad tai yra vienu iš įtakingiausių Lietuvos didikų, Radvilų, giminės palaikai, kurie prieš Šiaurės karą, bijant išniekinimo, buvo čia paslėpti.

Radvilų pradžia, iškilimas, tėvonių mums nežinomos, tačiau Dubingiai,

Radviloms tapus Dubingių ir Biržų kunigaikščiais, nuo XVI a. vidurio įvardyti kaip oficiali Radvilų kunigaikštikojo titulo dalis.

Radvilos, nors ir valdydami daugybę miestų bei rezidencijų, patys pasirinko šią vietą savo panteonu. Rašytiniai šaltiniai įvardija, kad Dubingiuose, tuometinėje evangelikų reformatų bažnyčioje, 1577–1627 m. buvo palaidoti: Mikalojus Radvila Rudasis (1515–1584), Mikalojus Radvila Juodasis (1515–1565), Radvilos Juodojo žmona Elžbieta Šidlovecka-Radvilienė (1533–1562), Mikalojaus Rudojo sūnus Mikalojus Radvila (apie 1546–1589), Mikalojaus Radvilos žmona Elena Hlebovičaitė (?–1583), Mikalojaus Rudojo vaikaitis Jonušas VI Radvila (1579–1620), Kristupo Radvilos Perkūno pirmoji žmona Ona Radvilienė-Sobkovna (?–1578), Mikalojaus Rudojo vaikaitis Mikalojus Radvila (1575–1577). Gali būti, kad Dubingiuose buvo palaidoti ir kiti Radvilos. Neginčijamai tarp palaidotųjų Dubingiuose Radvilų garbingiausi ir labiausiai nusipelnę mūsų istorijai yra Mikalojus Radvila Rudasis ir Mikalojus Radvila Juodasis.

2005 m. prie Dubingių piliavietėje dirbusių archeologų prisidėjo Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“ archeologas Gintautas Striška. Buvo pradėti pirmieji Dubingių piliavietės Radvilų rūmų tyrimai, kurių metu buvo siekta nustatyti išlikusių mūrų būklę. Ištirtas 54 m² plotas. Surastas rytinis rūmų kampas, aptiktas rūsysis ir virš jo buvusios patalpos liekanos. Rūmų išorėje buvo užfiksuoti XV a.–XVII a. kultūriniai sluoksniai ir aptikti 739 radiniai, kurių nemažą dalį sudarė herbiniai Radvilų giminės kokliai.

2006–2007 m. buvo ištirtos Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios liekanos. Atkreiptinas dėmesys, kad 2007 m., prieš

pradedant mokslinius archeologinius tyrimus, buvo atlikti nedestruktyvūs tyrimai georadaru, kurie lokalizavo šiaurinę Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios sieną ir šventoriaus tvoros pamatų liekanas. Tokia tyrimų metodika dar nebuvo plačiai taikoma Lietuvos archeologijoje. Taip pat pažymėtina, kad išsamiai ištyrus Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios pamatus, pirmą kartą Lietuvos archeologijos istorijoje buvo atliktas trimatis skenavimas, leidęs užfiksuoti šios bažnyčios pamatus 0,5–1,0 cm tikslumu.

2008 m. moksliniai archeologiniai tyrimai buvo tęsiami Dubingių piliavietės Radvilų rūmų vietoje. Tyrimų metu buvo atidengtas beveik visas šių rūmų perimetras. Nustatyta, kad viena rūmų dalis yra XVII a., o kita – ankstyvesnė, galinti siekti ir XV a. Mokslinių archeologinių tyrimų metu buvo aptikti du rūšiai, atkastas įėjimas į vieną iš jų, lokalizuota rūmų virtuvės vieta. Taip pat pirmajame rūmų aukšte aptiktas retai Lietuvoje archeologų randamas koklinės krosnies pagrindas su apskritimo formos kojėlėmis. Aptikta daug archeologinių radinių: koklių, buitinės keramikos, XV a. rašymo priemonė – stilius – ir kitų vertingų artefaktų.

Baigiant trumpą Dubingių piliavietės mokslinių archeologinių tyrimų pristatymą norėtusi pabrėžti, kad šiuose tyrimuose buvo taikomi ne vien archeologiniai metodai (tokius tyrimus atliko A. Kuncevičius, R. Laužikas, G. Striška, Daina Stankevičiūtė). Minimų tyrimų metu buvo taikomi skaitmeniniais technologijomis (georadaras, infraraudonoji fotografija, trimatis skenavimas) paremti ir tarpdalykiniai tyrimų metodai. Šiuos tyrimus atliko Riman-tas Jankauskas (antropologiniai tyrimai),

Raimonda Ragauskienė, Deimantas Karvelis, R. Laužikas (istoriniai tyrimai), Tona Račiūnaitė, Birutė Rūta Vitkauskienė (menotyriniai tyrimai), Jūratė Jankauskienė, Agnieszka Krzyzanska (DNR tyrimai), Elvyra Veronika Telksnienė (cheminė analizė), R. Jankauskas (kaukolių ir protretų sugretinimas), Dainius Michelevičius (georadaras), Renatas Mažeika (trimatis skenavimas).

Dubingių piliavietės moksliniai archeologiniai tyrimai tapo Lietuvos Respublikos valstybine programa. Jos atsiradimas ir patvirtinimas tiesiogiai susijęs su Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios ir Radvilų rūmų tyrimais, Radvilų palaikų atradimu. Būtent ši programa ir leido atlikti išsamius istorinius, menotyrinius ir antropologinius tyrimus, kurie patvirtino surastus palaikus esant Radvilų.

Pabaigai norėtusi pasidžiaugti, kad Dubingių evangelikų reformatų bažnyčios pamatai 2008 m. buvo užkonservuoti, o aplinka gražiai sutvarkyta. Buvusios kriptos vietoje įrengtas naujas laidojimo rūšys, pagamintas naujas specialus, primenantis XVI–XVII a. naudotus metalinis karstas, kuriame jau amžinam ir garbingam poilsiui Lietuvos vardo tūkstantmečio metais atsiguls Radvilos. Šis Dubingių piliavietėje rastų Radvilų giminės palaikų perlaidojimas bus vienas iš svarbiausių Lietuvos vardo tūkstantmečio istorinio įprasminimo įvykių ir kartu įprasmins vieną įdomiausių ir reikšmingiausių archeologinių, istorinių ir memorialinių kompleksų Lietuvoje – Dubingių piliavietę – ir vienus iš didžiausių bei svarbiausių mokslinių archeologinių tyrimų.

*Indrė Rutkauskaitė
Ramūnas Šmigelskas*